

Merzija Kasumović
Behram-begova medresa

ODNOS UČITELJA PREMA UČENIKU

DOI: 10.58584/2490-3752.2020.6.5.109

Sažetak

Učenje je prva naredba upućena ljudima od Boga, a poučavanje predstavlja jednu od najuzvišenijih misija koja im je povjerena. Učitelj mora posjedovati visoke intelektualne, moralne, stručne, i druge kvalitete kako bi zadovoljio vjerske i pedagoške kriterije. Moderno doba preispituje čak i provjerene vrijednosti, a poučavanje danas dobija sasvim nove forme i zahtjeve. Tradicionalni pristup, njegovan kod islamske uleme stoljećima, ne samo da nije izgubio na vrijednosti, nego bi mogao poslužiti kao paradigma za svaki moderni vid stjecanja znanja, a tehnološke mogućnosti dodatno obavezuju učitelja. Dok je u ranim stoljećima islama posjećenost halki svjedočila o popularnosti a nerijetko i o veličini jednog alima, danas su to, između ostalog, i evaluacije rada profesora u naprednim univerzitetima i školama u svijetu.

Ključne riječi: Profesor (učitelj), učenik, stručnost, profesionalne i moralne kvalitete, uzoriti prethodnici, moderni izazovi u edukaciji, evaluacija rada.

Uvod

Učenje i čitanje prva su naredba koju je uzvišeni Allah uputio čovjeku, svom krunskom stvorenju obdarenom razumom i pripravljenom da primi nauk i razumije kur'ansku objavu. Svaki učiteljski dan je prilika da se zapitamo o tome kako prenosimo svoje znanje drugima, jesmo li učitelji kakav je bio naš Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, i kakvog zahtijeva savremeno doba.

1. Osobine učitelja

Učitelj je, prema definiciji¹ koju možemo prihvatiti kao općevažeću, stručna osoba visokih radnih, obrazovnih i etičkih kvaliteta educirana za rad u vrtiću, školi ili fakultetu za određeni predmet. On mora udovoljiti nizu specifičnih zahtjeva, kao što su: svjesna motiviranost za zvanje, potpuniji sustav općeg i stručnog obrazovanja, visoke intelektualne sposobnosti, crte ličnosti, visoka razina zrelosti te lična kultura. Savremeni učitelj je organizator i voditelj nastavnog procesa, koordinator i mentor, motivator, ravnopravni suradnik i dr. Njegova primarna uloga je da učenicima bude od pomoći u razvoju svih njihovih fizičkih i psihičkih potencijala, te da im pomogne u dostizanju individualnog maksimuma.

Odnos profesor-učenik predstavlja temeljni odnos u mnogim kulturama, religijama, duhovnim pravcima pa čak u sferi borilačkih vještina. Mnogi kažu da je danas malo pravih učitelja, a mnogo lažnih gurua. Lažni učitelji često uzrokuju zbunjenost. Mudri kažu da je malo i pravih učenika, tražitelja znanja. Ali kad se nađu istinski tragalac i pravi učitelj, dolazi do transformacije ličnosti.

Proces obrazovanja, prema islamskim duhovnim vizijama, u svojoj suštini je putovanje Allahu. Jer se Allahu najviše približavaju i najveću bogobožnost osjećaju učeni, obrazovani, prema ajetu: **Allaha se, od robova Njegovih, najviše boje učeni**²...

Uči, u ime Gospodara tvoga³...temeljni je zahtjev kur'anske pedagogije koji objedinjuje u sebi odgojnu i obrazovnu dimenziju traganja za znanjem.

1 Učitelj –Wikipedia, <https://hr.wikipedia.org/wiki/U%C4%85>, Tekst pod nazivom: Creative Commons Imenovanje/ (Pogledano, 25.04.2020.)

2 Sura El-Fatir, ajet 28.

3 Sura El-Alek, ajeti 1-2.

Motivacija bitno određuje temelj, a tako i sam ishod pedagoškog nastojanja. Zato je nužno motivaciju crpiti iz Objave, jer se oslušivanjem Objave u čovjeku rađa ljubav. U jednome pravcu ta ljubav smjera ka Allahu, a u drugom prema svemu što individuu okružuje i postaje neiscrpnom motivacijom te osobe

Ebu Hamid el-Gazali učitelja smatra duhovnim ocem učenika, koji mu poklanja vječni život. On smatra da bi – ukoliko ne bi bilo učitelja – propalo i fizičko biće učenika, koje je vezano za oca. Prema tome, učitelj ima više prava kod učenika od njegovih roditelja.⁴

Ebu Hamid el-Gazali usvajanje poslaničkih svojstava smatra idealom učitelja, a ono se manifestuje kao ovladavanje sa deset svojstava:

- čistoća duše;
- usmjerenost prema ahiretu;
- ne gorditi se znanjem;
- nastojanje da se bude neovisan od ljudi;
- stalno vođenje računa o ciljevima;
- ne koristiti se naukom u želji za opravdanjem nečijih stavova;
- ne prelaziti na viši stupanj prije nego se ovlada prethodnim;
- spoznavanje razloga za bavljenje naukom;
- određivanje cilja i
- spoznavanje spone između znanosti i cilja.⁵

Adabi učitelja su brojni. Tome su učeni od najranijeg doba posvećivali veliku pažnju. I danas su njihova učenost, edeb i pedagoške metode neprevaziđene. Navest ćemo nekoliko njihovih obaveznih postupaka prije nego počnu izlagati gradivo. Poredili su učenjaka i učenika sa primjerom papira i pečata. *Neće se utisnuti na papiru ništa osim onoga što je već urezano na pečatu.*

4 <https://bastinaduhovnosti.com/opcenito-o-odgojnim-ciniocima-i-gazalijeva-perspektiva/> Treći svezak: “Stavovi islamskih mislilaca o obrazovanju i odgoju” (Prijevod Lutfi Akbaš i Sedad Dizdarević)

5 Ebu Hamid el-Gazali, Ihjau ulumiddin, Poglavlje o adabima učenja

2. Odnos učitelja prema poučavanju i učeniku

Učitelj ne treba da se bavi poučavanjem dok ne upotpuni svoje znanje i sposobnosti, jer: *Ko se diči onim što nije pri njemu, taj je poput lažno odjevenog.*

Učitelj treba da se obavezno na predavanju pojavljuje dotjeran, na način koji izaziva poštovanje drugih kada je u pitanju odjeća i čistoća tijela, ali bez pretjerivanja.

Neki dobri prethodnici, kada bi im dolazili učenici da slušaju predavanja iz hadisa, prethodno bi se okupali, namirisali, obukli novu odjeću, stavili turban na glavu, sjeli na ćurs, zapalili ugodan miris i rekli: *Volim da ukažem počast hadisima Allahovog Poslanika, sallallahu 'alejhi ve alihi.*

Prije nego počne sa predavanjem, čak i prije nego izađe iz kuće, zanijetio bi širenje znanja i učinio dovu za korisnost od njegova znanja.

Dok drži predavanje treba djelovati smireno i suzdržavati se od pomicanja sa mjesta na mjesto, nervoze, preplitanja prstiju, bespo-trebnog igranja rukama, aludiranja i tikova općenito.

Treba nastojati da se ne koristi poštalicama i žargonskim izrazima, i da vodi računa o pravilnom i primjerenom izražavanju.

Dok govori, gledat će u sve prisutne, a posebno u osobu s kojom razgovara ili ga nešto pita .

Neki učenjaci imali su običaj predavanje započeti učenjem sure *El-A'la*, imajući na umu da rade po ajetima Svevišnjeg (EL-Alijj). Poslije proučenih ajeta iz Kur'ana, zamolit će Allaha za dobro sebi, prisutnima i svim muslimanima.

Učitelj ne treba da povisuje glas, niti da govori tiho tako da ga svi prisutni ne mogu potpuno razumjeti. Bilježi se od Poslanika, sallallahu 'alejhi ve alihi ve sellem: *Zaista Allah voli tihi glas, a prezire povišen.*

Samilost bi trebala biti njegova stalna odlika u govoru i slušanju. Pa ako je pitalac nevješt zbog stida ili nedovoljno znanja, a učitelj shvati suštinu značenja, parafrazirat će ga i pojasniti šta je on želio kazati.

Ako je učitelj stručan u jednoj oblasti, ne bi smio kritizirati učenike što se zanimaju za nešto drugo.

Ne treba spočitavati učenicima zato što su došli bez interesovanja i stava. Mladi su često nemoćni da spoznaju vrijednost i neopodnost znanja.

Isa, sin Merjemin, alejhis-selam, rekao je: *Najpreči da služe ljudima su učenjaci. Uistinu sam ponizno postupao s vama kako biste vi s ljudima ponizno postupali poslije mene. Mudrost se gaji poniznošću, a ne ohološću, kao što usjev niče u ravnici, a ne u brdima.*

Učitelju je dozvoljeno da iskaže ljutnju ako se grubo krše Alahove zabrane.

Učiteljeve riječi **ne znam** neće umanjiti njegov ugled nego ga samo povećati i u srcima ljudi izazvati strahopoštovanje .

Završit će s dovom, kao što je i započeo, i tako će im biti bliži zbog milosti koja ih je natkrilila.

Lijepo je ostati jedno vrijeme na svome mjestu jer se u tome krije veliki adab , ako bi neko od učenika imao pitati još nešto,

Ako odsutni bude bolestan, treba ga posjetiti, ako je u poteškoćama, treba mu na neki način olakšati. Potom, treba se raspitati o učenicima,

Poslanik, sallallahu ‘alejhi ve alihi ve sellem, imao je običaj zvati svoje ashabe po kun’jetima, imenima njihovih očeva, ukazujući im na taj način počast. Takvo postupanje ima za posljednicu raspoložene i bliskost.

Kada zapazi vrijednog učenika, pohvalit će ga javno, a koga zapazi kao nemarnog, ukorit će ga nasamo. Mora biti pravedan prema učenicima ali i pohvaliti nekog od učenika zbog znanja koje iznese.

Neka pred učenicima ne iskazuje simpatije prema nekima od njih dok god su jednakih godina, znanja i ugleda.

Imam Gazali smatra da je dužnost učitelja i imama da svakog učenika bezuvjetno prihvati kao svoje dijete.

3. Osobine savremenog učitelja

Vrlo često na djecu, učenike i džematlije dublji i jači utisak će ostaviti to kako poučavamo nego ono čemu poučavamo. Tako su poučavanju pristupali naši časni prethodnici. Moderna pedagogija donosi nove pristupe, ali u suštini, temeljne vrijednosti nisu se promijenile. Danas je poučavanje dinamično i zahtijeva kritički

pristup prema svemu pa tako i prema učiteljima, koji su ranije bili u povlaštenoj poziciji onih koji određuju standarde u svojoj učionici.

Edukacija danas ne trpi šeme, ne šteti nikoga i propituje sve puteve saznanja. Etika je u poziciji posmatrača. Dok je u ranim stoljećima poučavanja dokaz veličine jednog učitelja bila, između ostalog, i veličina halke onih koji ga slušaju, danas moderni svjetski univerziteti imaju praksu evaluacije rada profesora⁶ kao najmjero-davniji način vrednovanja rada, a takva praksa je već prisutna i u nekim susjednim zemljama.⁷

Fakulteti imaju standardizirane upitnike za evaluaciju rada profesora i na stranici univerziteta objavljuju se rezultati pojedinačno za svakog profesora. Opis idealnog profesora ili učitelja prema tim rezultatima je sljedeći:

- poštuje osnovne potrebe učenika (njihovo mišljenje i stav);
- pomaže i motivira učenike na rad u skladu s njihovim mogućnostima i sposobnostima;
- objektivan je pri ocjenjivanju;
- konzistentan je u pristupu;
- prihvaća nove metode i pedagoške standarde;
- predavanja su mu zanimljiva;
- potiče na dijalog i razmišljanje;
- ima pozitivan stav (širi optimizam);
- prati savremene trendove u obrazovanju i vlada metodologijom i tehnikom.

Evaluacija daje odgovore o profesorovom načinu rada te metode kojima se koristi u nastavnom procesu. Pravilno provedena evaluacija je odskočna daska za profiliranje savremenog profesora koji bi

---

6 Erik Lukšić, *Kvalitetni profesori kao osnova kvalitetne škole*, (15. LJETNA ŠKOLA KINEZIOLOGA REPUBLIKE HRVATSKE), Flinders University – Adelaide, Australija i Università degli studi di Udine, Italija.

7 Brajša P., *Sedam tajni uspješne škole*, Školske novine, Zagreb, 1995.

mogao odgovoriti na zahtjeve koje pred njega stavljaju nove generacije. Takav je stav modernih škola i modernih učenika.⁸

Koliko smo mi koji poučavamo na svim nivoima obrazovnih institucija u Islamskoj zajednici spremni uporediti svoj rad s uzoritim učiteljima zlatnog doba islamske civilizacije, i koliko smo spremni na evaluaciju rada, prisutnu u modernom školstvu, to je vrlo važno pitanje. U elektronskom dnevniku vrlo jednostavno bi se mogla uvesti i takva rubrika u kojoj bi učenici ocjenjivali profesora a on bi, kao i učenici, mogao sam procjenjivati svoj učinak. To bi nas svakako navelo na preispitivanje.

Kur'an poučava svoga Poslanika, a.s., i sve one koji u Kur'anu traže uputu, da na put Gospodara našeg mudro i lijepim savjetom pozivamo. Svi želimo biti takvi pozivači, uz Božiju pomoć i malo truda.

Literatura:

El-Gazali, Ebu Hamid (2004). *Ihjau ulumiddin*, Knjiga 1, Sarajevo: Bookline

Brajša, P. (1991). *Sedam tajni uspješne škole*. Školske novine, Zagreb, 1991.

Stavovi islamskih mislilaca o obrazovanu i odgoju (prijevod Lutfi Akbaš i Sedad Dizdarević) . 2020.

---

8 Napomena: Upitnici se koriste na Flinders University – Adelaide, Australija i Università' degli studi di Udine, Italija.